

A Fehér Kereszt Egyesület

Írásomat egyéni emlék felidézésével kezdem. Egy régi, szép és szomorú esemény, valamint egy kis kereszt adta kezembe a tollat s a gondolatot a Fehér Kereszt Egyesület megismertetéséhez és a vele egyidőben létesült erkölcsi törekvések kutatásához.

Az emlék

Fiatal lány koromban történt. Köztudott, hogy Várpalota, Hajmáskér, Veszprém környéke az 1900-as évek eleje óta katonai gyakorlótér. A háborús időkben még gyakrabban igénybe vette a katonaság és nyaranta az iskolák termeiben szállásolták el a katonákat. Mi a Kossuth utcai iskola épületének emeletén laktunk, mivel édesapám tanító volt. A földszinten voltak a tantermek, az emeleten a tanítói lakások. A szemben lévő iskolánál fordítva.

1944 nyarán fiatal, Ludovikát végzett hadnagyok voltak elszállásolva. A szemben levő iskolateremben volt egy csinos hadnagy, aki a többenél is gyakrabban nézett ki az éppen szemben levő ablakon. Éreztük, hogy szeretnénk megismerkedni, de senki sem volt, aki bemutatott volna bennünket egymásnak. Aztán ő megoldotta a kérdést. Egy május 15. körüli éjszakan lépcsőházunkban, az ajtónk előtt szólt a szerenád. Édesapám nyitott ajtót, én mögötte, gyertyával a kezemben álltam. A hadnagy átnyújtotta névjegyet apunak s engedélyt kért a másnap déli vizitre. Másnap fél egy órakor kopogtak az ajtón és Halász-Szabó János hadnagy egy barátjával Török Pállal együtt jött. A kötelező első vizit tíz perce végén János hadnagy engedélyt kért, hogy máskor is eljöhessen hozzánk, vagy sétáinkon csatlakozhasson. Így történt az ismerkedés az én fiatal lány koromban. Ezután másnaponként, majd naponta találkoztunk a litániák utáni hazakísérés, vagy rövid sétáink alkalmával. Egyre kellemesebben teltek a séták alatti beszélgetések és szerelmem kezdett bontakozni kettőnk között. A gyilkos háború azonban bombával és vérrel vetett véget ártatlan, tiszta szerelmünknek.

1944. június 14-én a Pét melletti erdőben gyakorlatoztak Jánosék, én pedig a gyár melletti óvóhelyen éltem át a borzalmas perceket. Mint diák, a Péti Nitrogénművek irodájában dolgoztam nyaranta. Tíz óra körül nehéz bombázók zúgása közeledett, bezártuk az óvóhely ajtaját. Éppen jókor, mert a következő percben már hullottak a bombák. Néhány perces szünetekben több hullámban támadtak a gépek.

A hirtelen jött második hullám Halász-Szabó Jánost állva találta s a mellette robbanó hatalmas bomba szilánkjai megölték.

Holttestét szülei természetesen hazaszállították Szarvasra. Másnap katonái a Várvölgy egyik szikláján jelképes sírhantot állítottak s nyírfából keresztet; emlékére. Másnap katonai hintóval elvitt bennünket egyik barátja, Pali, ahol ő leszúrta kardját, én pedig egy virágcsokrot helyeztem el.

Szomorú napok következtek.

Szülei tudtak rólam s a gyászjelentés mellett egy kis levél kíséretében elküldték nekem azt a kis keresztet, amit állandóan a nyakában hordott. A kereszt vízszintes szárain két betű állt F.K. Erről annyit írtak, hogy János a *Fehér Kereszt Egyesület* tagja volt, akik tisztaságot fogadtak, míg meg nem nőszülnek. A keresztet 14 éves korukban kapták lila színben. Ha megtartották fogadalmukat, kétévencént egy-egy lila négyzetet fehérre cseréltek. János keresztjén korának megfelelően 3 fehér négyzet volt. 21 évesen halt meg.

A kis kereszt ezután az én nyakamba került, rá emlékezve. Ez a borzasztó esemény mély nyomot hagyott bennem, de az élet ment tovább. Négy év múlva férjhez mentem s a kis kereszt dobozba került. Természetesen férjem tudta a kereszt történetét.

Negyvennyolc évi házasság után férjemet is elveszítettem. Az ő halála után egy évvel a kis kereszt újra a kezembe került s többet akartam tudni róla, illetve az egyesületről. Könyvtárakban, levéltárakban, plébániákon, valamint ismerősök körében kezdtem a kutatást. Többek közt írtam a szarvasi református papnak, aki semmit sem tudott az egyesületről, de megadta Halász-Szabó János húgának címét, akinek azonnal írtam.

Dr. Kriza Ildikótól, a MTA Néprajzi Osztályán is kaptam segítséget. Többek között azt említette, hogy Magyarországon az I. világháború alatt a tábori lelkészek kezdték terjeszteni az

eszmét és dr. Tóth Tihamér a Tiszta Férfiúság szerzője hirdette prédikációiban, könyveiben az erkölcsök javítására irányuló gondolatokat.

Megerkezett János hugának levele is. A Fehér Kereszt Egyesületről a következőket írta: „Mikor bátyuskámat »beszervezték« 10-11 éves lehettem, előttem nem beszéltek a témáról. Később pedig (...), nem részleteztek semmit szüleim. Annyit tudok, hogy egy Pest melletti községből került Szarvasra az 1930-as évek elején egy matematika-fizika szakos tanár a gimnáziumba. Ő terjesztette a serdülő gimnazista fiúk között. Erkölcsi, vagy egészségügyi hangsúlya volt-e? – nem tudom. Testvérem, Jánoska Szarvason végezte a gimnázium 5 osztályát, onnan került Sopronba a katonai középiskolába, majd a Ludovikán folytatta tanulmányait. Mikor szabadságon volt itthon mindig elment egy rövid vizitre tanárához, ez jelentette, hogy tartja az ígérését (...).” A tanár úr Szarvason nősült meg fiatalon és 3 vagy 4 gyermeke volt.

Lexikonokban kerestem tovább a Fehér Keresztre vonatkozó tájékoztatást. Legtöbbet a Révai Lexikonban találtam (Bp. 1913. 257. old.) Három Fehér Kereszt Egyesületet mutat be. Az első pontban a Fehér Kereszt Lelencek Egyesületről ír, mely Budapesten, 1885-ben alakult. Ez az egyesület kezdeményezte az 1901. VIII. és XXI. t. c. a gyermekvédelemről való gondoskodást. A IX. kerületi Tűzoltó utcai gyermekkórházat e célra tartotta fenn. Azonkívül fenntartja Tétény községben a leánynevelő intézetet s a szegénysorsú anyákat terhességük és gyermekágyas korukban segélyben részesíti, míg munkaképessé válnak. A Lelencegyelet elnöke gr. Andrassy Dénesné és Széll Kálmán. A második pont egy osztrák-magyar egyesületről szól, amit 1882-ben alapítottak. Célja az osztrák-magyar hadsereg sebesült, vagy beteg tisztjeinek ingyen gyógyítása. A harmadik pont azt írja, hogy a Fehér Kereszt Angliában Lingtfoot durhami püspöktől 1883-ban alapított szövetség, melynek célja: az erkölcstelenség elleni küzdelem. 1890-ben Berlinben Weifles Kereuz címmel a németországi szövetség negyedévenként megjelenő folyóiratot adott ki.

Az általam keresett egyesület nyilván a 3. pontban megjelent dolgokra vonatkozik, de Magyarországáról nem tesz említést.

A Franklin Kézi Lexikon 1. kötet 869. oldal és a Napkelet Lexikon 374. oldalon a gyermekkórházak, a lelenc és szeretetházak felállításáról ír. Úgyszintén a Pallas Nagy Lexikon VI. kötet 767. oldal is ezeket említi. A Veszprémi Érseki Levéltárban érdeklődésemre egy idős paphoz, Hegyi Lajoshoz irányítottak, aki nyugalmazott apátklébános. Ő a II. világháborúban elcsúszott katonák földi maradványainak összegyűjtését és gondozását említi.

Ezeknek a szép törekvéseknek egyike sem volt azonos az általam keresettel. Talán a cserkészmozgalom, a Mária Egyesület, a KALOT, a Legényegylet közelebb állt hozzá – gondoltam, de céljaik, törekvéseik összetettebbek voltak, viszont mindegyikben benne rejlett a lelki tisztaság eszméje.

Végül Kriza Ildikó és Ács Anna veszprémi műzeológus Tóth Tihamér könyveire hívta fel a figyelmemet, valamint a KALOT szervezetre. Valóban ezek elolvasása után közelebb jutottam a keresett egyesülethez.

János hugának sikerült felkutatni a gimnázium egykori tanárának nagyon közeli rokonát, aki nem lakik már Szarvason, de nagyon szívesen találkozott velem és elmondta, amit az egyesületről tud. A tanár úr édesapja a Felvidéken vasúti főmérnökként dolgozott. A család evangélikus volt és vallásos nevelésben részesítették gyermekeiket. A tanár úr Miskolcon született, de a szülőkkel együtt nemskára Pestre költözött. Itt járt gimnáziumba, majd a Pázmány Péter Tudományegyetem matematika-fizika szakán végzett. 1939-ben a Szegedi Egyetem Állam- és Jogtudományi karára iratkozott, melyet két év múlva Kolozsvárra helyeztek, 1944-ben doktorált. Nagyon sok filozófiai és pszichológiai könyvet olvasott. Szerette a gyerekeket és sokat találkozott velük tanítási óráin kívül. Megértő magatartását egyre több 14-15 éves tisztelte és hozzá fordult különböző kényes problémákkal.

A tanácsot kérő gyerekek száma egyre nőtt, de az egyéni beszélgetésen nem ment túl. Nem voltak gyűlések. Két-három év alatt egyesületté kovácsolódott a kis csapat és a Tanár úr megalapította a Fehér Kereszt Egyesületet azokból a fiúkból, akik a kényes problémákkal hozzá fordultak. Céljuk, hogy egészséges testtel és lélekkel le lehet győzni a fiúk pubertás kori problémáit.

Saját lakásán foglalkozott a gyerekekkel. Mindig csak egy gyerek és a tanár lehetett a szobában. Fontos volt, hogy a szexuális életet minél később kezdjék és csak házasság után, család-

don belül. A feszültségek feloldására állandó elfoglaltságot, tornát és vallásos felfogást javasolt. A beszélgetés rendszerint egy-egy könyv ajánlásával, vagy kölcsönzésével ért véget.

A tagok számára ezüstbe foglalt lila színű kis keresztet készíttetett, melyről már írtam. Huszonnégy éves korukban a kis kereszt minden négyzete fehér lehetett, ha megtartották fogalmukat.

A család az 1950-es években oly sok inzultusnak volt kitéve – fasiszta ideológiának nevezve a Fehér Kereszt Egyesületet –, hogy kénytelenek voltak Szarvasról elköltözni.

A beszélgetés, levelezés és lexikonok után dr. Tóth Tihamér könyveit vettem kézbe. Mindezek előtt a Tiszta Férfiúság és Az Ifjúság Lelki Gondozása címűeket, mert érzésem szerint – melyet az idős rokon is megerősített – a Tanár úr irányelvei ezekben a könyvekben rejtőztek.

A Hírdessétek az Evangéliumot című kötetből tudhatjuk, hogy Tóth Tihamér az I. világháborúban szerb harctéren tábori papként szolgált s a fiatal intelligens katonák üreslelkűségét tapasztalta. A harctéri szolgálat után határozta el a lelki sivárság elleni küzdelmet. „Lerongyolódott ifjúság” című fejezetben kérdezi: Ki ad új lelket az ifjúságnak a lerongyolódott lélek helyett? Előző oldalon írja; „A szervezkedés nagy hazájában már külön e célra alakult egyletekkel találkozunk. Így a protestáns „Sittlichkeitsbund vom Weißen Kreuz”. Minden konfirmált ifjút, aki tisztán akar élni és küzdeni az erkölcsi tisztaságért külön szövetségbe akar tömöríteni...”

Kutatásaim során oda jutottam, hogy a Szarvasi Gimnáziumon kívül nem volt másutt ilyen egyesület. Legtöbb helyről azt a választ kaptam, hogy ilyen intézményről nem tudnak, vagy a korábban említett, gyermekmenhelyek, kórházak, katonaözvegyek támogatását említik.

A mai olvasóban felmerülhet az a kérdés, ha akkor szükségesnek látszott a F.K.E. szép eszméje, ma erre hatványozottan szükség lenne. De nemcsak az ifjúságnak, hanem azon nemzedéknek is, akiknek példát kellene mutatni! Különben „Zörgő avarrá zsugorodik, aminek mosolygó virágnak kellene lennie.” Nincs nagyobb diadal, mint önmagunkon uralkodni tudni. Ciceró mondta: „Nincs szeretetre méltóbb, mint az erény” Arany Jánossal mondhatjuk: „...Tudod-e az erő micsoda? Akarat, / Mely előbb, vagy utóbb de borostyánt arat.”

Emlékeimmel, gondolataimmal, az említett könyvekkel és idézetekkel remélem, hogy sikerült megismertetni azt az egykori szép és tiszta törekvést, melynek folytatása ma is időszzerű lenne. Figyelmeztetni azokat, akik rossz vágányon álló vonatra szálltak és tudatni velük, hogy erről a vonatról le lehet szállni és megkeresni a helyes irányba indulót, csak erős akarat és elhatározás kérdése.

Pacsuné Fodor Sára

HELYREIGAZÍTÁS

A Honismeret 2004. 2. számának 93. oldalán lévő cikk címében, valamint a hátsó borító belső részén szereplő *Petrik Béla*, a dokumentumértékű fotográfiák készítője, helytelenül szirma-besenyői plébánosként szerepel. A valóságban csupán a cikk szerzője, *Siska József* szirma-besenyői illetőségű, *Petrik Béla* plébános úr – amint ez az írásból is kiténik – a bodroghközi Radon szolgált.

Ugyancsak tévesen jelent meg a Honismeret 3. száma 66. oldalának képaláírása. A közölt fénykép ugyanis nem az esztergomi, hanem az egeri székesegyházat ábrázolja.

A bosszantó tévedésekért az olvasóktól és a szerzőktől elnézést kér –

a szerkesztő.